

Тетяна СТРАТАН-АРТИШКОВА (Кіровоград, Україна)

МЕТОДИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ КОМПОЗИТОРСЬКО-ВИКОНАВСЬКОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА

У статті розкривається значення композиторсько-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в системі вищої музично-педагогічної освіти, подається зміст дисципліни «Основи композиторської майстерності», котра призначена для викладання студентам освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр».

Ключові слова: композиторсько-виконавська підготовка, музично-педагогічна освіта, кредитно-модульна система, методи навчання, педагогічні умови, майбутній вчитель музичного мистецтва.

The article reveals the importance of composer-performance training of teachers of music in Higher Musical Education, the content of the subject "Fundamentals of compositional skill" which is designed to teach students the educational qualification of "Master" has been given.

Keywords: composer-performance training, music and teacher education, credit-modular system, teaching methods, teaching conditions, the future teacher of music.

Постановка проблеми. На сучасному етапі розвитку нашого суспільства перед вищою музично-педагогічною освітою постає важливе завдання, пов'язане з підготовкою майбутніх фахівців, здатних засобами музичного мистецтва благодійно впливати на розвиток духовного світу підростаючого покоління, демонструвати високий рівень професіоналізму, визначати способи особистісного творчого самовияву, саморозвитку і самореалізації у життєдіяльності і життєтворчості.

Розв'язання цього завдання уможлиблюється на основі орієнтації у процесі професійного становлення майбутніх учителів музичного мистецтва на композиторсько-виконавську підготовку, що ґрунтується на гуманістичних засадах і якій притаманний потужний ціннісно-особистісний і духовно-творчий потенціал. У створенні й виконанні власної художньо-інтерпретаційної версії, здатності втілити оригінальний художній задум у відповідну звукову форму, спроможності виразно його презентувати особливо яскраво виявляється творча особистість майбутнього вчителя, його світоглядна концепція, художнє мислення, культура художнього сприйняття, ерудованість й інтелектуальність, розвиненість ціннісно-особистісної сфери. Тому обґрунтування якісно нових можливостей, якою є композиторсько-виконавська підготовка майбутнього вчителя музичного мистецтва у змісті навчального процесу та її методичного забезпечення, набуває особливої значущості в процесі професійного становлення майбутніх фахівців.

Мета статті: подати методичне забезпечення курсу «Основи композиторської майстерності», розкрити його значення у процесі професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Виклад основного матеріалу. Сучасна вища мистецька і музично-педагогічна освіта має значні здобутки в галузі професійної підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва. ґрунтовні наукові праці українських вчених, зокрема А.Авдієвського, В.Андрущенко, А.Болгарського, Б.Бриліна, Е.Бриліна, Н.Гузій, Н.Гуральник, О.Дем'янчука, А.Душного, О.Єременко, Л.Коваль, А.Козир, В.Крицького, О.Михайличенко, П.Ніколаєнко, Г.Ніколаї, О.Олексюк, О.Отіч, В.Орлова, Г.Падалки, Л.Паньків, Г.Побережної, А.Растригіної, О.Ростовського, О.Рудницької, Н.Сегеди, С.Соломахи, Т.Танько, О.Хижної, В.Черкасова, Г.Шевченко, О.Щолокової, Ю.Юцевича та ін., спрямовуються на вирішення актуальних питань духовного розвитку особистості засобами мистецтва, її здатності осмислювати, сприймати, інтерпретувати, здійснювати й встановлювати художній діалог з автором твору та художніми образами, під впливом яких «безпосередні почуття переходять в естетичні, духовні, етичні уявлення суб'єкта як ціннісний акт осягнення світу та самопізнання власної індивідуальної сутності» [7: 98].

Аналіз методологічної та методичної літератури з досліджуваної нами проблеми, а також вивчення практичного досвіду організації навчального процесу на кваліфікаційно-освітніх рівнях професійної підготовки «Бакалавр» і «Магістр» дозволяє констатувати, що у численних і вагомих за теоретичними й практичними результатами надбаннях мистецької і музично-педагогічної науки залишається поза увагою проблема композиторсько-виконавської підготовки майбутніх учителів музичного мистецтва в цілісній системі вищої музично-педагогічної освіти. А втім, саме композиторсько-виконавська творчість є значущим чинником у створенні атмосфери

співпереживання і взаєморозуміння, самопізнання й взаємопізнання, розкріпачення й виявлення індивідуальних особливостей і здібностей майбутніх фахівців, формування їхніх професійних компетенцій, збагачення особистісного духовно-творчого досвіду, в якому міститься елемент «авторства».

Основним завданням методичного забезпечення професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва є оновлення змісту фахового навчання. Тому впровадження у навчальний процес музичного відділення мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка дисципліни «Основи композиторської майстерності», що плідно діє в системі фахової підготовки, оновлює зміст музично-педагогічної освіти й викладається студентам освітньо-кваліфікаційного рівня «Магістр», сприяє вдосконаленню процесу професійного становлення майбутнього викладача музичного мистецтва, містить інноваційні підходи і методи навчання, а також у тісному взаємозв'язку з іншими фаховими дисциплінами, зокрема музично-теоретичного й музично-виконавського циклів, спрямовується на формування духовно-творчої особистості, сприяє розв'язанню конкретних завдань музичної педагогіки і досягненню якісно нового рівня професійної підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Аналіз наукових праць (О.Єременко, В.Загвязинський, І.Лернер, Г.Падалка, А.Растрігіна, О.Рудницька, М.Скаткін,) свідчить про відкриття нової перспективи вивчення методичного забезпечення навчання магістрантів. Акцентуючи увагу на значущості стимулювання активності студентів у навчанні, О.Єременко зазначає, що методичне забезпечення магістерської підготовки має бути сконцентровано в обґрунтуванні факторів активізації навчальної діяльності студентів як процесу такої організації навчання, що сприяє самостійно-творчим діям учасників освітнього процесу у засвоєнні знань, умінь та навичок [2].

Творча активність, як провідна у композиторсько-виконавській підготовці студентів, виявляється у прагненні самостійно творчо мислити, інтерпретувати, відтворювати, творити, застосовувати, презентувати й передбачає створення відповідних педагогічних умов, спрямованих на розвиток потреб та інтересів студентів до здійснення самостійної творчо-пошукової діяльності в процесі композиторсько-виконавської творчості.

Термін “методика” означає сукупність засобів, умов, пов'язаних у логічну систему з метою досягнення результативності навчальної діяльності й містить єдність завдань, змісту, внутрішніх механізмів, методів і засобів конкретного способу навчання, що забезпечує цілісність, гармонійність процедури добору методів [3: 75], стратегію отримання нового педагогічного знання, її окремих кроків і в цілому визначає конкретні завдання навчального процесу [6: 50].

Сучасна теорія і практика вищої музично-педагогічної освіти у своєму арсеналі має різноманітну палітру методів навчання. Їх системний виклад пропонується вченою Г.Падалкою у науковій праці «Педагогіка мистецтва» за такими класифікаціями:

- за джерелами передачі та характером сприйняття художньої інформації (словесні, демонстраційно-образні (наочні) й художньо-творчі (практичні);
- за характером мистецької та музично-педагогічної діяльності (наслідувальні, репродуктивні, інтерпретаційні, творчі);
- за характером художніх завдань відповідно етапам навчання (ознайомлення з художнім матеріалом, опрацювання художніх творів, створення художніх образів);
- відповідно завданням розвитку особистісних художніх властивостей учнів, студентів (стимулювання художнього навчання, активізація художньої діяльності, пролонгований художній тренінг, художньо-психологічна підтримка, регуляція вольових зусиль) [5: 177-210].

Методична система авторського курсу «Основи композиторської майстерності» ґрунтується на комплексно-інтеграційній технології навчання, що передбачає використання вже набутих знань з дисциплін циклу фундаментальної, професійної та практичної підготовки, а також оволодіння новими теоретичними знаннями та практичними вміннями, покликаними виявити і констатувати якісно новий рівень професійної компетентності майбутнього викладача музичного мистецтва.

Інтегрований курс «Основи композиторської майстерності» є завершальним етапом у цілісному процесі композиторсько-виконавської підготовки, котра здійснюється упродовж всього строку навчання майбутніх учителів музичного мистецтва (I – VI курси).

Зміст курсу передбачає розв'язання завдань проблемно-пошукового характеру, що зумовлюється змістом сучасного наукового знання, соціально-педагогічним замовленням на

творчу особистість, закономірностями процесу композиторсько-виконавської інтерпретації, характерними особливостями, індивідуальними нахилами, можливостями, інтересами та потребами студентів.

У процесі вивчення дисципліни створюються відповідні педагогічні умови, що надають можливість майбутнім фахівцям удосконалити культуру міжособистісного і художньо-педагогічного спілкування, виявити мобільність, ініціативність, самостійність, емпатійність, взаєморозуміння, доброзичливість, які трансформуються в систему художньо-педагогічних умінь, а саме: залучити у процес композиторсько-виконавської творчості студентів інших курсів, використати відповідні методи і прийоми у процесі вивчення власних музичних композицій; взяти участь у спільному творчому проекті й представити його в інших закладах (загальноосвітніх і музичних школах, дитячих юнацьких центрах, дитячих садках тощо). Тому створення позитивного фону й творчої атмосфери навчання, досягнення діалогової взаємодії у процесі художньо-педагогічного спілкування педагога і студента, урахування їх індивідуальних особливостей, розвиток здатності до самостійного критичного осмислення результатів власної діяльності дає змогу отримати позитивні емоції, що виникають у студентів в процесі художньо-інтерпретаційної та творчо-презентаційної діяльності й спонукають до активних дій. У такий спосіб, отримане задоволення від власної творчості, позитивні результати самостійних пошуків співіснують з вимогливістю до власних творчих результатів й удосконалення власних творчих можливостей [5].

Майбутнім учителям надається можливість вдосконалити знаннєву сферу, оволодіти специфічною базовою термінологією (поняттями «професійна підготовка», «композиторсько-виконавська майстерність», «творча особистість вчителя», «художнє сприйняття», «художня інтерпретація», «композиція», «емпатія», «рефлексія», «процес художньої творчості», «імпровізація»; категоріями «художня картина світу», «художній стиль епохи», «музичний стиль», «музичний жанр», «музична форма», «інтонаційний словник» епохи, «творчий метод» та ін.; засвоїти універсальні методи художньо-інтерпретаційної та художньо-проектувальної діяльності (художньо-стильового та музично-теоретичного аналізу, художніх аналогій, метод творчих проектів та ін.); використати вміння самостійно добирати, аналізувати та інтерпретувати музичні твори (вокальні, інструментальні, вокально-хорові, вокально-інструментальні), створювати художній образ та втілювати його у відповідну музичну форму; розробляти власні художньо-творчі теми-проекти, встановлювати інтегративні зв'язки (внутрішньосистемні, міжхудожні, міжсистемні), творчо переосмислювати й адекватно застосовувати їх у самостійній діяльності та у процесі сценічного виконання; об'єктивно оцінювати результати своєї діяльності та діяльності інших, залучати до композиторсько-виконавської творчості студентів інших курсів, використовувати відповідні педагогічні методи і прийоми у процесі вивчення й виконання власних творів, а також у процесі міжособистісного спілкування.

Зміст предмету «Основи композиторської майстерності» побудований за вимогами кредитно-модульного навчання як одного із можливих варіантів доцільної організації професійної підготовки у системі музично-педагогічної освіти, що містить в собі, як зазначає О.Єременко, резерви конкретизації й визначення загального змісту вимог у поєднанні з індивідуальними характеристиками учасників навчально-виховного процесу» [2]. Локальна побудова навчального модуля, чітка окресленість його змісту і логічна структура, продуманість й доцільний добір форм і методів навчання, використання наукових підходів і створення відповідних педагогічних умов, визначення критеріїв і показників оцінювання є факторами й структурними компонентами організаційно-методичного забезпечення викладання дисципліни «Основи композиторської майстерності» й уможливають прослідкувати динаміку сформованості композиторсько-виконавських компетенцій майбутніх фахівців.

Змістові модулі курсу містять лекції, практичні заняття, самостійну творчу роботу студентів. Теоретичний і практичний матеріал дисципліни викладається поетапно: ціннісно-мотиваційний, художньо-інтерпретаційний, творчо-проектувальний, рефлексивно-оцінювальний, яким відповідають визначені форми і методи роботи, що спрямовуються на формування внутрішніх компонентів процесу композиторсько-виконавської творчості, (художнього мислення, емпатії, рефлексії, творчої уяви), котрі екстраполюючись у площину професійної підготовки є якісними характеристиками творчої особистості майбутнього вчителя музичного мистецтва, а також форми і методи, котрі уможливають вдосконалити рівень загальнохудожньої, музично-теоретичної, художньо-образної, аналітично-інтерпретаційної, сценічно-артистичної, творчо-проектувальної, рефлексивно-

оцінювальній компетенції і є критеріями сформованості композиторсько-виконавської майстерності майбутнього вчителя музичного мистецтва.

Лекції розкривають теоретичні і методологічні засади композиторсько-виконавської підготовки майбутнього вчителя музичного мистецтва, мету, зміст, завдання курсу, психолого-педагогічні аспекти процесу композиторсько-виконавської творчості. На практичних заняттях здійснюється контроль успішності і результатів самостійної роботи студентів з композиторсько-виконавської майстерності, вмінь застосовувати набуті знання на практиці; виявляється рівень виконання творчих завдань, здійснюється робота над власними композиціями у різних жанрах і стилях (в тому числі і творів шкільного репертуару), художньо-інтерпретаційний аналіз класичних творів, підготовка, демонстрація і презентація власних художньо-творчих проєктів.

Самостійна робота студентів передбачає використання інтерактивних технологій, спрямованих на розвиток творчо-пошукової, творчо-дослідницької та творчо-презентаційної діяльності студентів: індивідуальні – виконання систематичних домашніх творчих робіт, опанування теоретичним матеріалом, аналіз-інтерпретація музичних творів, культурологічно-мистецтвознавчий ракурс (написання доповідей, рефератів), рецензії на комплексні індивідуальні та групові проєкти; парні – створення музичних композицій, наприклад, вірші і музика, виконання в дуетах (сольний спів і акомпанування, дует інструментальний, дует вокальний, розробка тем-проєктів тощо); колективні, групові, комбіновані (ансамблеве виконання, театралізовані проєкти тощо).

Крім поточного оцінювання у кожному семестрі проводиться модульний контроль, котрий передбачає діагностику рівнів засвоєння студентами теоретичного та практичного матеріалу, а також рівня композиторсько-виконавської підготовки, показниками якої є: музично-теоретична грамотність, загальнохудожня ерудованість, логіка розумово-когнітивних операцій, розвиненість асоціативно-образного мислення, здатність до емпатії та рефлексії в процесі власного творення; здатність здійснювати аналіз-інтерпретацію музичних творів різних за жанрами і стилями, доповнювати музичний образ іншими видами мистецтва, порівнювати, абстрагувати, узагальнювати; робити висновки, адекватно оцінювати себе та інших; виявляти творче художньо-інтерпретаційне мислення, креативність, мобільність, художність і виразність виконання; здатність до сценічно-вольового перевтілення й художнього діалогу з аудиторією.

Модульний контроль містить: виконання творчих завдань з теоретичної частини курсу; аналіз-інтерпретацію вокального або інструментального твору з програми «Музичне мистецтво»; майстерність імпровізації і творчого музикування; виконання власної музичної композиції (вокальної чи інструментальної). Наприкінці вивчення курсу студенти складають екзамен з композиторсько-виконавської майстерності, який проводиться у формі концертного виступу. Композиторсько-виконавську майстерність студентів оцінюють викладачі-експерти за визначеними критеріями. Творчі проєкти записуються на відеоплівку, що надалі уможливило здійснити аналіз і самоаналіз виступів студентів. Такими творчими проєктами студентів-магістрантів є: «Подорож у казку», «У тональності душі», «Музичний коктейль», «Мамина коліскова», «Весняні імпровізації».

Здатність творити, сприймати мистецтво як явище, що містить величезний потенціал втілення прекрасного в житті людини [4], констатує найвищий рівень творчого розвитку особистості, її сутнісних сил, художнього мислення, підкреслює значущість особистості як цілісності, котра «бачить і проникає у безмежний світ мистецтва, збагачується цим безмежним і стає всесильною особистістю» [1: 12].

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрущенко В. П. Модернізація освіти: політика і практика / В. П. Андрущенко // Педагогіка і психологія. – 2002. – № 3. – С. 12-15.
2. Єременко О. В. Підготовка магістрів музичного мистецтва : теорія і методика навчання : [монографія] / О. В. Єременко. – К. : НПУ імені М. П. Драгоманова, 2009. – 434 с.
3. Загвязинский В. И. Методология и методика дидактических исследований / В. И. Загвязинский. – М. : Педагогика, 1982. – 160 с.
4. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання теоретичний та методичний аспекти : [монографія] / О. М. Отич ; за наук. ред. І. А. Зязюна. – Чернівці : Зелена Буковина, 2009. – 752 с.
5. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва (теорія і методика викладання мистецьких дисциплін) / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.

6. Педагогика : педагогические теории, системы, технологии : учебное пособие / Под ред. С. А. Смирнова. – 2-е изд. испр. и доп. – М. : Академия, 1999. – 544 с.

7. Рудницька О.П. Світоглядна функція мистецтва /О.П.Рудницька // Мистецтво та освіта. – 2001. – №3. – 115 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРА

Стратан-Артишкова Тетяна Борисівна – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри музично-теоретичних та інструментальних дисциплін мистецького факультету Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка.